

ANALIZA RAZVOJA POSLOVA LIZINGA U REPUBLICI SRPSKOJ U PERIODU OD 2008. DO 2012. GODINE

ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF LEASING ACTIVITY IN REPUBLIC OF SRPSKA IN THE PERIOD 2008 - 2012

Zorana Agić⁸

Banja Luka College, Banja Luka

Sažetak

Poslovna praksa u tržišnim privredama pokazala je da rastuće potrebe investiranja ne mogu biti zadovoljene samo klasičnim oblicima finansiranja. Iako se najčešće definiše kao posebna vrsta zakupa, lizing je složena poslovna transakcija koja, osim zakupa, uključuje namjensko finansiranje kupovine predmeta lizinga, ali i mogućnost pružanja dopunskih usluga (održavanje predmeta lizinga, obuku kadrova i slično). Lizing pruža mogućnost preduzećima da modernizuju svoju opremu i da tako postanu efikasniji i konkurentniji na tržištu. Rad je posvećen analizi lizing poslova u Republici Srpskoj, odnosno poslovanju lizing kompanija čije je sjedište u Republici Srpskoj i lizing kompanija čije je sjedište u Federaciji Bosne i Hercegovine, a koje preko svojih poslovnih jedinica posluju na teritoriji Republike Srpske. Pitanje koje se samo po sebi nameće je zašto lizing kompanije na ovom prostoru posluju sa gubitkom? Da li je to zbog smanjenja broja lizing ugovora ili zbog loše naplate potraživanja? Da li je to zbog velikih troškova lizing kompanija ili zbog lošeg standarda građana Republike Srpske? Finansijska analiza razvoja lizing poslova u periodu od 2008. do 2012. godine trebala bi dati odgovor na ovo pitanje.

Ključne riječi: lizing, finansijski plasmani, operativni lizing, finansijski lizing.

Summary

Business practice in market economies showed that growing needs for investments cannot be satisfied using only classic forms of financing. Though it is most often defined as a special kind of lease, leasing is a complex business transaction that, besides lease, includes to-the-purpose financing the purchase of the leased subject, but also the possibility of providing additional services (maintenance of leased items,

⁸ Miloša Obilića br. 30, Telefon: +387 65 995 324, Email: kzorana85@yahoo.com

stafftraining and similar). Leasing enables companies to modernize their equipment, thus becoming more efficient and competitive on the market. This paper is dedicated to analyzing leasing businesses in RS, i.e. the work of leasing companies with the seat in Republika Srpska and leasing companies seated in the Federation of BiH, which do business in the RS through their branch offices. The self-imposing question is why do the leasing companies in this area perform negatively? Is it due to the decrease in number of leasing contracts, or poor collection of receivables? Is it because of huge costs of leasing companies, or poor standard of RS population? Financial analysis of the development of leasing business in the period 2008-2012 should provide an answer to this question.

Keywords: Leasing, financial sales, operational leasing, financial leasin.

Uvod

Najčešća dilema prilikom donošenja odluke o nabavci određene fiksne imovine je da li tu imovinu kupiti uz pomoć bankarskog kredita ili je uzeti na lizing. U većini slučajeva, kredit je jeftiniji oblik finansiranja, ali je procedura i administrativni proces za odobravanje kredita mnogo složeniji nego kod lizinga. Nakon poređenja cijene kredita i lizinga, utvrđuje se novčani tok, odnosno prilivi i odlivi sredstava koja ova dva načina finansiranja imaju, i upravo *cash flow* analiza može dati prednost lizingu (kao skupljoj varijanti finansiranja) u odnosu na klasičan vid kreditiranja (kao troškovno jeftinijoj varijanti finansiranja). Konačna odluka može se donijeti tek kada se sagledaju sve prednosti i nedostaci oba načina finansiranja, i to za svaki konkretni slučaj posebno.

Svojim specifičnostima, lizing transakcije prilagodile su se konkretnim potrebama i pokazale značajne prednosti u poređenju sa klasičnim oblicima finansiranja. U svom jednovjekovnom postojanju, lizing posao se razvio širom svijeta i dobio nekoliko različitih oblika i vrsta. Kao osnovna pozitivna strana lizing poslova može se izdvojiti mogućnost finansiranja investicionih aktivnosti bez angažovanja vlastitog ili pozajmljenog kapitala. Najveća negativna strana ovog načina finansiranja je ta što je on veoma skup, obično skuplji od svih drugih načina finansiranja. Kupiti za gotovinu, na kredit ili uzeti opremu na lizing, ne može biti stvar slučajnog izbora, naprotiv, odluka mora biti rezultat sveobuhvatnog analitičkog procesa.

Značaj lizinga je veliki, i na mikroekonomskom i na makroekonomskom nivou. Na mikroekonomskom nivou, poslovi lizinga omogućavaju firmama korišćenje savremenih tehničkih sredstava u uslovima nedovoljnih investicionih sredstava i korišćenje svih pozitivnih efekata koje te promjene nose, a da se pri tome sačuva kreditna sposobnost za druge profitabilne aktivnosti. S druge strane, lizing stanovništvu omogućava korišćenje trajnih potrošnih dobara bez umanjnja kreditne sposobnosti, angažovanja žirana i neophodnih avansa. Na makroekonomskom nivou, poslovi lizinga omogućavaju aktiviranje proizvodnih kapaciteta, osavremenjivanje opreme i transportnih sredstava, povećanje globalne produktivnosti rada, konkurentnosti nacionalne privrede, povećanje izvoza i profitabilnosti globalne ekonomije (Jović, 2010., str. 29-30).

Metodologija

Predmet ovog naučno – istraživačkog rada je finansijska analiza uspješnosti poslovanja lizing kompanija na prostoru Republike Srpske. Uspješnost poslovanja lizing kompanija zavisi od mnogo faktora iz mikroekonomskog i makroekonomskog okruženja. Problemi koji se javljaju u poslovanju usljed tih faktora odnose se na rješavanje privremene nelikvidnosti, nerentabilnosti, nesolventnosti i slično. Zbog složenosti problema istraživanja, a sa ciljem dolaska do kvalitetnih rezultata, korišćene su osnovne metode (analitičke i sintetičke osnovne metode), opštenaučne metode (hipotetičko – deduktivna metoda) i metode prikupljanja podataka (metoda analize sadržaja dokumenata).

U cilju što kompletnije finansijske analize i jednostavnijeg prikazivanja dobijenih rezultata koji se odnose na uspješnost poslovanja lizing kompanija Republike Srpske korišćeni su primarni izvori informacija – stručna literatura i finansijski izvještaji koji su dobijeni u lizing kompanijama. Kao sekundarni izvori informacija korišćene su publikacije Agencije za bankarstvo Republike Srpske i finansijski i makroekonomski pokazatelji koje je objavila Privredna komora Republike Srpske.

Lizing poslovi u Republici Srpskoj

Prve poslove lizinga u Republici Srpskoj obavljale su lizing kuće iz Federacije Bosne i Hercegovine, jer je prva lizing kompanija na tom prostoru osnovana 2003. godine. U tom periodu još uvijek nije postojao Zakon o lizingu, a donošenjem pomenutog zakona mnoge lizing kuće su se našle u problemu jer su morale da se suoče sa novim kriterijumima koji su stavljeni pred njih. Prema podacima Agencije za bankarstvo Republike Srpske, prva lizing kompanija na ovim prostorima osnovana je 2007. godine, a minimalan iznos vlasničkog kapitala koji je neophodan za osnivanje lizing kompanije je 250.000 KM.

Prema Zakonu o lizingu Republike Srpske, lizing poslove na ovoj teritoriji mogu obavljati: lizing kompanije koje su osnovane u organizacionom obliku društva kapitala, poslovne jedinice neke lizing kompanije iz Federacije BiH ili Distrikta Brčko, ako te poslovne jedinice imaju sjedište u Republici Srpskoj i ako imaju dozvolu za rad od Agencije za bankarstvo Republike Srpske i banke. Zaključno sa 31.12.2012. godine na teritoriji Republike Srpske posluju dva lizing društva čije je sjedište u Republici Srpskoj i pet lizing društava čije je sjedište u Federaciji Bosne i Hercegovine. Pored navedenih kompanija, lizing poslove obavljaju i banke.

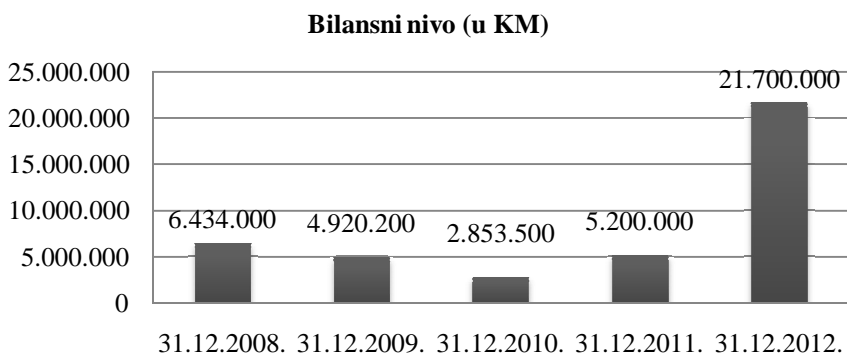
Finansijski pokazatelji poslovanja davalaca lizinga

Poslovanje u oblasti lizinga u Republici Srpskoj novijeg je datuma, tako da je nemoguće doći do potpunih podataka koji su potrebni za detaljnu analizu poslovanja davalaca lizinga. Ipak, do podataka o učesnicima lizinga na tržištu, njihovoj bilansnoj strukturi, strukturi plasmana, pokazateljima poslovanja i izvorima finansiranja može se doći. Na osnovu Izvještaja o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske (za

period od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine) dolazi se do podataka o broju zaposlenih u ovom sektoru. Analizirajući te podatke može se konstatovati da se broj zaposlenih uglavnom smanjivao iz godine u godinu. Izuzetak je samo 2011. godina u kojoj je došlo do naglog povećanja broja zaposlenih (sa 15 na 40 zaposlenih, sa stopom rasta od 167% u odnosu na 2010. godinu), a osnovni razlog za to je otvaranje nove lizing kompanije čije je sjedište u Republici Srpskoj.

I bilansni nivo davalaca lizinga sa sjedištem u RS mijenjao se iz godine u godinu.

GRAFIKON 1. BILANSNI NIVO DAVALACA LIZINGA SA SJEDIŠTEM U REPUBLICI SRPSKOJ

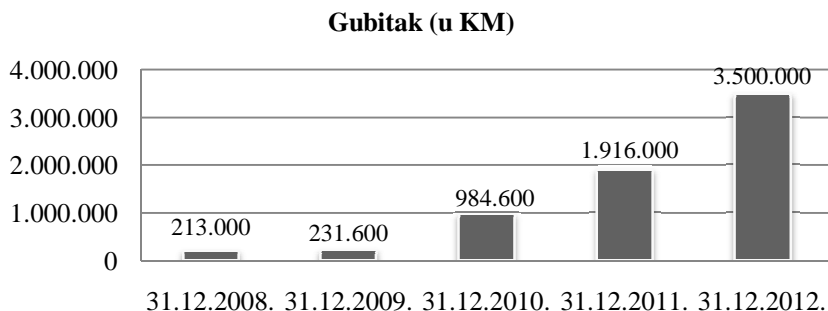

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

U periodu od 1.1.2008. do 31.12.2010. godine bilansni nivo davalaca lizinga čije je sjedište u Republici Srpskoj značajno se smanjivao. U 2009. godini bilansni nivo je iznosio 4.920,2 KM sa stopom pada od 24% u odnosu na kraj 2008. godine, a krajem 2010. godine iznosio je 2.853,5 KM, sa stopom pada od 42% u odnosu na kraj prethodne godine. Otvaranjem nove lizing kompanije u 2011. godini povećao se ukupni bilansni nivo davalaca lizinga na 5,2 miliona KM, a na kraju 2012. godine iznosio je 21,7 miliona KM (96% bilansnog nivoa odnosi se na novoosnovanog davaoca lizinga).

U periodu od 1.1.2008. do 31.12.2010. godine uplaćeni osnovni kapital davaoca lizinga čije je sjedište u RS iznosio je 1.345 KM, jer je na ovom prostoru poslovala samo jedna lizing kompanija. Otvaranjem još jedne kompanije sredinom 2011. godine, uplaćeni osnovni kapital povećao se na 3.845 KM, a krajem 2012. godine iznosio je 4,8 miliona KM. Lizing kompanije konstantno posluju sa gubitkom, a to direktno utiče na smanjenje ukupnog kapitala davalaca lizinga. Nepokriveni gubitak na kraju 2007. godine iznosio je 97,4 hiljade KM, a na kraju 2012. godine iznosi 3,5 miliona KM.

GRAFIKON 2. GUBITAK DAVALACA LIZINGA REPUBLIKE SRPSKE

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

Na osnovu podataka koji su prikazani prethodnim grafikonom, može se konstatovati da davaoci lizinga povećavaju gubitak iz godine u godinu, jer konstantno ostvaruju negativan finansijski rezultat na kraju poslovne godine. Povećanje gubitka posebno je izraženo od 2010. godine, kada je Agencija za bankarstvo Republike Srpske donijela Odluku o minimalnim standardima upravljanja rizicima, načinu formiranja i održavanja rezervi za potencijalne gubitke. Shodno toj Odluci, davaoci lizinga su dužni da potraživanja po osnovu finansijskog lizinga mjesečno raspoređuju u grupe primjenom kriterijuma dana kašnjenja u otplati i da za svaku grupu formiraju rezerve za pokriće gubitka na teret troškova („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 126/10).

Najznačajnija stavka bilansa stanja davalaca lizinga čije je sjedište u Republici Srpskoj su finansijski plasmani. Ovi plasmani odnose se na finansijski lizing, a po ročnosti su dugoročni, jer zakonom propisani minimalni rok pojedinog ugovora o finansijskom lizingu ne može biti kraći od dvije godine. Davaoci lizinga iz Republike Srpske u periodu od 2008. do 2011. godine nisu imali ulaganja u operativni lizing, a u 2012. godini uloženo je 1.000 KM u operativni lizing. Krajem 2008. godine finansijski plasmani davalaca lizinga iz Republike Srpske su 6.070 KM i čine 94% ukupne aktive, a već u 2009. godini bilježe pad od 21% i iznose 4.773 KM (97% ukupne aktive). U 2010. godini zabilježen je pad finansijskih plasmana od 50% (2.403 KM, 84% ukupne aktive), a već u narednoj godini zabilježen je rast od 34% (3.216 KM, 62% ukupne aktive). U 2012. godini dolazi do naglog povećanja finansijskih plasmana (stopa rasta 491%), tako da oni zaključno sa 31.12.2012. godine iznose 18.863 KM i čine 87% ukupne aktive. Znatno veći finansijski plasmani su plasmani davalaca lizinga iz Federacije BiH, a u posmatranom petogodišnjem periodu pretežno su opadali. Povećanje je zabilježeno samo u 2010. godini, kada su iznosili 102.598 KM, a krajem 2012. godine iznosili su 69.124 KM.

Struktura plasmana davalaca lizinga

Finansijski plasmani predstavljaju najznačajniju stavku bilansa stanja davalaca lizinga i upravo zbog toga potrebno je analizirati njihovu strukturu sa stanovišta predmeta lizinga i sa stanovišta primaoca lizinga. Ukupni plasmani po osnovu lizinga sastoje se od plasmana po osnovu finansijskog lizinga davalaca lizinga RS i plasmana po osnovu finansijskog i operativnog lizinga poslovnih jedinica davalaca lizinga sa sjedištem u Federaciji BiH.

Plasmani se, prema predmetu lizinga, odnose na: putnička vozila, vozila za obavljanje djelatnosti (terenska i putnička vozila), mašine i opremu, nekretnine, šinska vozila, plovne i vazduhoplovne objekte, aparate za domaćinstvo i ostalo.

TABELA 1. STRUKTURA PLASMANA DAVALACA LIZINGA IZ RS PREMA PREDMETU LIZINGA

(u 000 KM)

STRUKTURA PREMA PREDMETU LIZINGA	LIZING – REPUBLIKA SRPSKA					
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	
	Finansijski lizing				F.L.	O.L.
Putnička vozila	1.329	1.168	658	1.535	7.326	1
Vozila za obavljanje djelatnosti	1.319	611	363	355	7.554	0
Mašine i oprema	2.042	1.908	909	689	3.542	0
Nekretnine	1.380	1.086	473	628	376	0
Šinska vozila, plovni i vazduhoplovni objekti	0	0	0	0	0	0
Aparati za domaćinstvo	0	0	0	0	0	0
Ostalo	0	0	0	9	64	0
UKUPNO:	6.070	4.773	2.403	3.216	18.862	1

Legenda: F.L. – finansijski lizing; O.L. – operativni lizing.

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

Prema predmetu lizinga, lizing kompanije iz RS u 2008. godini najveće plasmane imaju po osnovu mašina i opreme (33,64%), nekretnina (22,73%) i putničkih vozila (21,89%). Slična situacija je i u naredne dvije godine, pa se plasmani u 2009. godini najvećim dijelom odnose na mašine i opremu (39,97%) i putnička vozila (24,47%), a u 2010. godini odnose se na mašine i opremu (37,83%), putnička vozila (12,38%) i nekretnine (19,68%). Struktura plasmana prema predmetu lizinga malo je izmijenjena u 2011. godini, tako da se najveći dio plasmana odnosi na putnička vozila (47,73%), a 21,42% plasmana odnosi se na mašine i opremu i 19,5% plasmana na nekretnine. Struktura plasmana značajno se promijenila u 2012. godini, u kojoj se 40,05% ukupnih plasmana odnosilo na vozila za obavljanje djelatnosti (terenska i putnička), 38,85% na putnička vozila, a 18,78% na mašine i opremu.

TABELA 2. STRUKTURA PLASMANA DAVALACA LIZINGA IZ FEDERACIJE BIH PREMA PREDMETU LIZINGA

(u 000 KM)

STRUKTURA PREMA PREDMETU U LIZINGA	LIZING – FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE									
	2008.		2009.		2010.		2011.		2012.	
	F.L.	O.L.	F.L.	O.L.	F.L.	O.L.	F.L.	O.L.	F.L.	O.L.
Putnička vozila	8.143	286	9.435	368	15.262	1.035	18.986	1.660	21.109	1.511
Vozila za obavljanje djelatn.	41.516	468	34.271	476	31.031	1.148	32.293	1.185	24.379	1.484
Mašine i oprema	35.877	0	29.941	0	29.419	0	18.043	332	15.677	242
Nekretnine	0	0	0	0	0	24.005	212	0	424	0
Šinska voz., plovni i vaz. obj.	319	0	253	0	182	0	0	0	0	0
Aparati za domaćinstvo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ostalo	151	0	387	0	516	0	6	0	4.298	0
UKUPNO:	86.006	754	74.288	844	76.410	26.188	69.540	3.177	65.887	3.237

Legenda: F.L. – finansijski lizing; O.L. – operativni lizing.

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

Plasmani davalaca lizinga čije je sjedište u Federaciji BiH, a koji preko svojih poslovnih jedinica posluju u Republici Srpskoj, većinom se odnose na finansijski lizing (preko 95% plasmana), a mali dio odnosi se na operativni lizing. Razlika se javila samo u 2010. godini, kada se 74,48% plasmana odnosilo na finansijski, a 25,52% na operativni lizing.

Još jedna značajna razlika između plasmana davalaca lizinga iz RS i Federacije BiH je u strukturi prema predmetu lizinga. Dok se najveći dio plasmana davaoca lizinga RS odnosi na mašine, opremu, nekretnine i putnička vozila, najveći dio plasmana lizing kompanija iz Federacije BiH odnosi se na vozila za obavljanje djelatnosti, mašine i opremu, a u 2010. godini značajan dio plasmana odnosio se na nekretnine (operativni lizing).

Prema predmetu, najveći plasmani po osnovu finansijskog lizinga davalaca lizinga iz RS i Federacije BiH u periodu od 2008. do 2012. godine odnose se na vozila za obavljanje djelatnosti (terenska i putnička vozila). U 2008. godini plasmani po osnovu vozila za obavljanje djelatnosti iznosili su 45%, u 2009. godini 44%, u 2010. godini 40%, u 2011. godini 45% i u 2012. godini 38% ukupnih plasmana po osnovu finansijskog lizinga. Operativni lizing, u periodu od 2008. do 2011. godine, imaju samo poslovne jedinice davalaca lizinga iz Federacije BiH. Prema predmetu,

najveći plasmani po osnovu operativnog lizinga u 2008. i 2009. godini odnosili su se na vozila za obavljanje djelatnosti (u 2008. - 62%, u 2009. – 56,4% ukupnih plasmana po osnovu operativnog lizinga), u 2010. godini na nekretnine (91,7%), a u 2011. godini na putnička vozila (52,3%). U 2012. godini plasmane po osnovu operativnog lizinga ostvaruju lizing kompanije i iz RS i iz Federacije BiH, a najveći dio ovih plasmana odnosi se na putnička vozila (46,7% ukupnih plasmana po osnovu operativnog lizinga). Kao što je već rečeno, značajan finansijski pokazatelj poslovanja davalaca lizinga je i struktura plasmana prema primaocu lizinga. Prema primaocu lizinga, plasmani se dijele na: plasmane pravnim licima, preduzetnicima, fizičkim licima i ostalima.

TABELA 3. STRUKTURA PLASMANA DAVALACA LIZINGA IZ RS PREMA PRIMAOCU LIZINGA

(u 000 KM)

STRUKTURA PREMA PRIMAOCU LIZINGA	LIZING – REPUBLIKA SRPSKA					
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	
	Finansijski lizing				F.L.	
Pravna lica	4.174	3.154	1.677	1.847	15.354	1
Preduzetnici	270	228	164	43	229	0
Fizička lica	1.603	1.373	550	1.297	3.146	0
Ostalo	23	18	12	29	133	0
UKUPNO:	6.070	4.773	2.403	3.216	18.862	1

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

Na osnovu analize strukture plasmana može se konstatovati da su davaoci lizinga iz RS najviše sredstava plasirali pravnim licima, zatim slijede fizička lica, a samo mali dio plasmana odnosi se na preduzetnike. U 2008. godini plasmani pravnim licima iznosili su 4.174 KM ili 68,76% plasmana, a fizičkim licima plasirano je 1.603 KM ili 28,77%. Slična situacija je i u 2009. (66,08% pravnim, a 28,77% fizičkim licima) i u 2010. godini (69,79% pravnim, a 22,89% fizičkim licima). Struktura plasmana prema primaocu lizinga ne mijenja se značajno ni u naredne dvije godine, pa je u 2011. godini 57,43% plasmana plasirano pravnim, a 40,33% fizičkim licima, i u 2012. godini plasirano je 81,4% pravnim, a 16,68% plasmana fizičkim licima.

TABELA 4. STRUKTURA PLASMANA DAVALACA LIZINGA IZ FEDERACIJE BIH PREMA PRIMAOCU LIZINGA

(u 000 KM)

STRUK- TURA PREMA PRIMA- OCU LIZINGA	LIZING – FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE									
	2008.		2009.		2010.		2011.		2012.	
	F.L.	O.L.	F.L.	O.L.	F.L.	O.L.	F.L.	O.L.	F.L.	O.L.
Pravna lica	79.311	754	68.238	844	67.837	26.188	59.974	3.177	57.835	3.237
Preduzetnici	1.038	0	565	0	794	0	636	0	566	0
Fizička lica	5.319	0	5.438	0	7.252	0	8.355	0	7.060	0
Ostalo	338	0	47	0	527	0	575	0	426	0
UKUPNO	86.006	754	74.288	844	76.410	26.188	69.540	3.177	65.887	3.237

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

U pogledu strukture plasmana prema primaocu lizinga ne postoji značajna razlika između lizing kompanija iz RS i Federacije BiH, jer je većina sredstava plasirana pravnim licima. U 2008. godini pravnim licima plasirano je 80.065 KM ili 92,28% plasmana, u 2009. godini 69.082 KM ili 91,95%, u 2010. godini 94.025 KM ili 91,64%, u 2011. godini 63.151 KM ili 86,84% i u 2012. godini 61.072 KM ili 88,35% plasmana. Značajan dio sredstava lizing kompanije iz Federacije BiH plasirale su fizičkim licima – u 2008. godini plasirali su im 5.319 KM ili 6,13% ukupnih plasmana, u 2009. godini 5.438 KM ili 7,24%, u 2010. godini 7.252 KM ili 7,07%, u 2011. godini 8.355 KM ili 11,49% i u 2012. godini 7.060 KM ili 10,21% ukupnih plasmana. Svi plasmani fizičkim licima odnosili su se na finansijski lizing, a povećanje plasmana ovim licima primjetno je u posljednje dvije godne posmatranog perioda.

Prema primaocu lizinga, najveći plasmani po osnovu finansijskog lizinga davalaca lizinga iz RS i Federacije BiH u periodu od 2008. do 2012. godine su plasmani pravnim licima. U 2008. godini plasmani pravnim licima iznosili su 90,7%, u 2009. godini 90,3%, u 2010. godini 88,2%, u 2011. godini 85% i u 2012. godini 86,4% ukupnih plasmana po osnovu finansijskog lizinga. U 2008. godini plasmani fizičkim licima iznosili su 7,5%, u 2009. godini 8,6%, u 2010. godini 9,9%, u 2011. godini 13,3% i u 2012. godini 12% ukupnih plasmana po osnovu finansijskog lizinga. Operativni lizing, u periodu od 2008. do 2011. godine, imaju samo poslovne jedinice davaoca lizinga iz Federacije BiH, a svi njihovi plasmani su plasmani pravnim licima. U 2012. godini plasmane po osnovu operativnog lizinga imaju lizing kompanije iz RS i Federacije BiH, a ti plasmani su takođe plasmani pravnim licima. U periodu od 2008. do 2012. godine plasmana po osnovu operativnog lizinga fizičkim licima nije bilo.

Na osnovu detaljne analize strukture plasmana davaoca lizinga iz RS i Federacije BiH, može se konstatovati da su mnogo više sredstava plasirale lizing kuće iz Federacije BiH. Većina plasmana lizing kompanija odnosi se na finansijski lizing.

Kada se analizira struktura plasmana prema predmetu lizinga, dolazi se do zaključka da se najveći dio plasmana odnosi na vozila za obavljanje djelatnosti, mašine i opremu. U pogledu strukture plasmana prema primaocu lizinga može se doći do zaključka da se najveći dio plasmana odnosi na pravna lica.

Ponderisane nominalne i efektivne kamatne stope

Efektivna kamatna stopa predstavlja stvarnu relativnu cijenu ugovora o lizingu izraženu na godišnjem nivou. Značajna razlika između nominalne i efektivne kamatne stope je posljedica poreza na dodatu vrijednost, koji je obavezan dio ugovora o finansijskom lizingu i koji se plaća unaprijed od strane korisnika lizinga, kreiranje ugovora finansijskog lizinga sa otkupnom vrijednošću, kao i dodatni troškovi lizing aranžmana koji su često sastavni dio mjesečne najamnine lizing ugovora. Prosječne ponderisane nominalne kamatne stope i efektivne stope lizing naknade po osnovu finansijskog lizinga davaoca lizinga iz Republike Srpske, za period od 2008. do 2012. godine, prikazane su u Tabeli 5.

TABELA 5. PONDERISANE NOMINALNE KAMATNE STOPE I EFEKTIVNE STOPE LIZING NAKNADE DAVALACA LIZINGA IZ RS

OPIS	LIZING – REPUBLIKA SRPSKA				
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Nominalna kamatna stopa	9,74	9,79	-	8,15	7,27
Efektivna stopa lizing naknade	14,13	13,14	-	10,98	9,48
<i>Razlika</i>	<i>4,39</i>	<i>3,35</i>	<i>-</i>	<i>2,83</i>	<i>2,21</i>

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

Na osnovu podataka koji su predstavljani tabelarno, može se konstatovati da su, u periodu od 2008. do 2012. godine, ponderisane nominalne kamatne stope bile u intervalu od 7,27% do 9,79%, a efektivne stope lizing naknade u intervalu od 9,48% do 14,13%. U 2008. godini, kada su se poslovi lizinga pojavili u RS ponderisana nominalna kamatna stopa bila je 9,74%, a efektivna stopa lizing naknade 14,13%. Slične stope naknada bile su i u 2009. godini, kada je ponderisana nominalna kamatna stopa iznosila 9,79%, a efektivna 13,14%. Podataka o nominalnim i efektivnim kamatnim stopama davalaca lizinga iz RS nije bilo u 2010. godini. Nešto niže stope bile su u 2011. i 2012. godini, kada je ponderisana nominalna kamatna stopa iznosila 8,15%, odnosno 7,27%, a efektivna stopa lizing naknade 10,98%, odnosno 9,48%. Kada se uporede ove dvije stope, može se konstatovati da je razlika između njih 2008. godine bila najveća (4,39%) i da se iz godine u godinu smanjivala.

TABELA 6. PONDERISANE NOMINALNE KAMATNE STOPE I EFEKTIVNE STOPE LIZING NAKNADE DAVALACA LIZINGA IZ FED. BIH

(u %)

OPIS	LIZING – FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE				
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
	Nominalna kamatna stopa	8,75	10,49	7,17	7,45
Efektivna stopa lizing naknade	11,82	14,44	8,67	10,13	10,19
<i>Razlika</i>	<i>3,07</i>	<i>3,95</i>	<i>1,5</i>	<i>2,68</i>	<i>2,79</i>

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

Ponderisane nominalne kamatne stope davalaca lizinga sa sjedištem u Federaciji BiH u petogodišnjem periodu bile su u intervalu od 7,17% do 10,49%, a efektivne stope lizing naknade u intervalu od 8,67% do 14,44%. Najveće stope bile su 2009. godine, kada je nominalna stopa iznosila 10,49%, a efektivna stopa 14,44%. U posljednje dvije godine, stope su najniže, tako da je u 2011. godini nominalna kamatna stopa iznosila 7,45%, a efektivna stopa lizing naknade 10,13%, dok je u 2012. godini iznosila 7,40%, odnosno 10,19%. Razlika između efektivne stope lizing naknade i nominalne kamatne stope bila je u intervalu od 1,5% do 3,95%. Najveća razlika bila je 2009. godine (3,95%), a najniža 2010. godine (1,5%).

Ponderisane nominalne kamatne stope davalaca lizinga iz RS i davalaca lizinga iz Federacije BiH, koji preko svojih poslovnih jedinica posluju na teritoriji RS nisu bile jednake u periodu od 2008. do 2012. godine. U 2008. godini veću nominalnu kamatnu stopu imale su lizing kuće čije je sjedište u RS (za 0,99%), a već sljedeće godine veću stopu propisale su lizing kompanije Federacije BiH (za 0,7%). U 2010. godini nije moguće porediti vrijednosti nominalne kamatne stope, jer ne postoje pouzdani podaci o njenom iznosu. U 2011. godini davaoci lizinga iz RS imali su veću nominalnu stopu za 0,7%, a već u sljedećoj godini stanje je bilo obrnuto – veću naknadu imale su poslovne jedinice davalaca lizinga iz Federacije BiH. Razlika između ponderisanih nominalnih kamatnih stopa davalaca lizinga iz RS i davalaca lizinga iz Federacije BiH nikada nije bila veća od 1%. Najveća razlika između propisanih nominalnih kamatnih stopa bila je 2008. godine (0,99%), a najmanja 2012. godine (0,13%).

Za korisnike lizing opreme, pored uslova pod kojima tu opremu koriste, veoma je važna i naknada koju treba da plate. Iznos naknade direktno zavisi od visine nominalne kamatne stope, koja je osnova za obračun efektivne stope lizing naknada. Poslovne jedinice davalaca lizinga sa sjedištem u Federaciji BiH u 2008. godini primjenjivale su nižu efektivnu stopu lizing naknade za 2,31%. U 2009. godini nižu prosječnu efektivnu stopu lizing naknade imali su davaoci lizinga iz RS za 1,3%, a u 2010. godini nije bilo moguće porediti ove stope, jer ne postoje podaci o visini prosječne efektivne stope lizing naknade davalaca lizinga iz RS. U 2011. godini nižu prosječnu efektivnu stopu lizing naknade imali su davaoci lizinga iz Federacije BiH za 0,85%, a već u 2012. godini situacija se promijenila, tako da su nižu stopu imali davaoci lizinga iz Republike Srpske. Najmanja razlika između stopa davalaca lizinga iz Republike Srpske i Federacije BiH bila je u 2012. godini, kada je iznosila 0,71%.

Troškovi kredita i troškovi lizinga u Republici Srpskoj

Poslovanje na današnjem, visoko-konkurentnom tržištu, nije nimalo jednostavno za davaoce lizinga, jer korisnici imaju više mogućnosti da dođu do opreme koja im je potrebna. Pored mogućnosti da odaberu kod kog davaoca lizinga će zakupiti opremu, korisnici imaju mogućnost da se kreditno zaduže kod banke i na taj način nabave opremu. Jedan od ključnih faktora koji utiče na donošenje konačne odluke korisnika lizinga je cijena, odnosno naknada koju treba da plate za nabavku ili korišćenje neophodnih sredstava. Efektivna stopa lizing naknade predstavlja ukupnu cijenu finansiranja, koja, pored kamate, uključuje i sve druge troškove vezane za zaključenje ugovora o lizingu. Efektivna kamatna stopa na kredite je tržišna cijena bankarskih proizvoda, odnosno usluga. S obzirom na to da i jedna i druga stopa, pored kamate, uključuje i sve zavisne troškove, moguće ih je međusobno porediti.

Stanovnici Republike Srpske, koji žele da kupe ili zakupe određenu opremu, imaju više dilema – da li tu opremu kupiti pomoću kreditnih sredstava banaka RS ili banaka iz Federacije BiH, da li da je zakupe kod davalaca lizinga čije je sjedište u RS ili kod davalaca lizinga čije je sjedište u Federaciji BiH, a na ovoj teritoriji posluju preko svojih poslovnih jedinica. Obično, konačna odluka zavisi od ukupne naknade koju treba da plate jer se korisnik obično opredijeli za najjeftiniju varijatu.

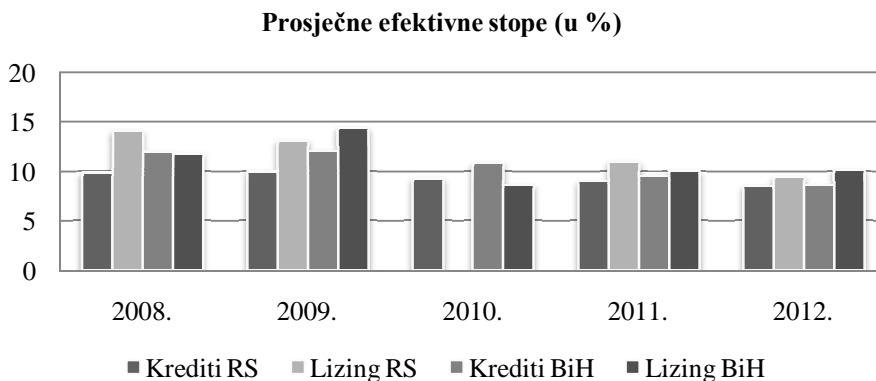
TABELA 7. PONDERISANE EFEKTIVNE KAMATNE STOPE NA KREDITE I EFEKTIVNE STOPE LIZING NAKNADA

OPIS	EFEKTIVNE STOPE				
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Banke iz RS	9,90	10,06	9,32	9,04	8,57
Lizing iz RS	14,13	13,14	-	10,98	9,48
Banke iz Federacije BiH	12,01	12,11	10,89	9,61	8,65
Lizing iz Federacije BiH	11,82	14,44	8,67	10,13	10,19

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine

Na osnovu podataka koji su prikazani u prethodnoj tabeli, može se konstatovati da su krediti koje su plasirale banke čije je sjedište u RS bili znatno povoljniji u odnosu na kredite koje su plasirale banke čije je sjedište u Federaciji BiH. Ako se poredi prosječna efektivna kamatna stopa banaka iz RS i prosječna efektivna stopa lizing naknade davalaca lizinga iz RS, može se konstatovati da su kreditna sredstva banaka imala nižu cijenu od opreme koja se mogla uzeti u zakup. Lizing spada u skuplje načine finansiranja, tako da ova činjenica nije nimalo iznenađujuća. Ono što je neobično, jeste odnos između prosječne efektivne kamatne stope banaka čije je sjedište u Federaciji BiH i prosječne efektivne stope lizing naknade davalaca lizinga čije je sjedište u Federaciji BiH u 2010. godini, kada je lizing bio povoljniji način finansiranja od finansiranja putem kredita.

GRAFIKON 3. TROŠKOVI KREDITA I LIZINGA U RS I FEDERACIJI BIH

Izvor: Agencija za bankarstvo Republike Srpske, *Izveštaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine*

Na osnovu poređenja troškova kredita i troškova lizinga u periodu od 2008. do 2012. godine, ne može se izvesti opšti zaključak o tome koji način finansiranja je najpovoljniji, jer se stanje mijenjalo iz godine u godinu. U 2008. godini najpovoljniji način finansiranja je bio putem uzimanja kredita kod banaka čije je sjedište u Republici Srpskoj, a najskuplji način putem lizinga kod davalaca lizinga čije je sjedište u Republici Srpskoj. I u 2009. godini najpovoljniji su bili krediti banaka iz Republike Srpske, a najveću cijenu su imala lizing sredstva davalaca lizinga iz Federacije Bosne i Hercegovine. Situacija je znatno drugačija u 2010. godini, kada je najniža cijena bila cijena lizing sredstava davalaca lizinga iz Federacije Bosne i Hercegovine, a najveću cijenu imala su kreditna sredstva uzeta kod banaka čije je sjedište u Federaciji BiH. U 2011. i 2012. godini najniža je bila cijena kredita bakana čije je sjedište u Republici Srpskoj, a najskuplji način finansiranja bio je finansiranje putem lizinga kod davalaca lizinga iz RS, odnosno Federacije BiH.

Uprkos tome što je cijena jedan od ključnih faktora za donošenje odluke o finansiranju, nije i jedini. Pored cijene, korisnik treba da razmotri i uslove korišćenja tih sredstava, pa da onda donese odluku o tome da li će sredstvo kupiti uz pomoć novčanih sredstava banaka ili će ga zakupiti putem lizinga. Nakon odluke o finansiranju, korisniku preostaje da odabere lizing kompaniju (ako se odluči za finansiranje putem lizinga) ili banku (ako se odluči da uzme kreditna sredstva).

Zaključak

U svjetskoj poslovnoj praksi lizing se pojavio kao alternativni oblik poslovnog finansiranja investicija, jer klasični oblici finansiranja investicija, a prije svega bankarsko kreditiranje, nisu bili dovoljni da omoguće nesmetani promet dobara na domaćem i međunarodnom planu. Specifičnost lizinga je da se prilagodio i omogućio finansiranje poslovnih transakcija konkretnih potreba različitih poslovnih subjekata.

Finansiranje se odvija na specifičan način, te zbog toga ima određene prednosti u poređenju sa klasičnim oblicima poslovnog finansiranja. Iako je lizing posao na našim prostorima nastao prije svega nekoliko godina, veoma brzo se afirmisao i razvio. Danas, na teritoriji RS posluje sedam lizing kompanija, od kojih dvije imaju sjedište na ovom prostoru, a pet ima sjedište u Federaciji BiH i preko svojih poslovnih jedinica posluju u RS. Lizing kompanije u RS započele su svoju poslovnu aktivnost skromnom bilansnom sumom, ali se ubrzo pokazalo da su potrebe poslovnih subjekata i drugih korisnika lizinga daleko veće. Konkurencija na tržištu lizinga RS postoji, i ne treba je zanemariti, ali bez obzira na konkurenciju, lizing sredstva imaju svoju cijenu koja je prilično visoka.

Analiza poslovanja davalaca lizinga koji posluju na teritoriji Republike Srpske pokazala je da lizing društva konstantno ostvaruju negativan finansijski rezultat, tj. gubitak. Osnovni razlozi za gubitak vjerovatno su problemi u naplati potraživanja i povećanje troškova zbog obaveze izdvajanja rezervi za potencijalne gubitke i otpisa potraživanja sa kašnjenjem u otplati dužim od 360 dana. Na osnovu analize ne može se konstatovati da finansijski plasmani imaju tendenciju rasta ili pada, jer se situacija mijenjala iz godine u godinu. U posmatranom petogodišnjem periodu (od 2008. do 2012. godine) najveći dio plasmana odnosi se na finansijski lizing, a postoji značajna razlika između plasmana (prema predmetu lizinga) davalaca lizinga iz RS i Federacije BiH. Prema predmetu lizinga, najveći dio plasmana davalaca lizinga iz RS odnosi se na mašine, opremu, nekretnine i putnička vozila, a istovremeno, najveći dio plasmana davalaca lizinga iz Federacije BiH odnosi se na vozila za obavljanje djelatnosti, mašine i opremu. U pogledu strukture plasmana prema primaocu lizinga, ne postoji značajna razlika između davalaca lizinga, jer su oni najveći dio sredstava plasirali pravnim licima.

Suštinsko pitanje je da li je cijena transakcija lizinga presudna za prihvatanje ovog oblika finansiranja. Pored upoređivanja sa drugim oblicima finansiranja, mora se razmotriti i kvalitativni aspekt suštine lizing poslova. Za korisnike lizing opreme, veoma je važan iznos naknade koju treba da plate, a taj iznos direktno zavisi od visine nominalne kamatne stope, koja predstavlja osnovu za obračun efektivne stope lizing naknade. Ponderisana efektivna stopa lizing naknade mijenjala se iz godine u godinu, ali je ona i dalje veoma visoka. Jedne godine je bila povoljnija efektivna stopa lizing naknade davalaca lizinga iz RS, druge davalaca lizinga iz Federacije BiH, a najveća razlika između ovih stopa iznosila je 0,71%. Zbog relativno visoke stope po kojoj se obračunava lizing naknada, trebalo bi ukinuti porez na dodatu vrijednost na usluge finansiranja, što bi značajno smanjilo cijenu lizing usluga.

U analiziranju poslova lizinga kao oblika poslovnog finansiranja uvijek se polazilo od upoređivanja sa klasičnim bankarskim kreditiranjem zbog njihove velike sličnosti. U zavisnosti od strukture izvora sredstava lizing kompanija, lizing kao oblik poslovnog finansiranja može da doprinese smanjenju opasnosti od inflacije. Lizing spada u skuplje načine finansiranja, pa činjenica da je cijena lizinga veća od cijene kredita nije nimalo iznenađujuća. Prilikom donošenja odluke da li nabavku nekog sredstva finansirati putem lizinga, kredita ili na neki drugi način, treba uzeti u obzir niz parametara. Pored cijene svakog od alternativnih izvora finansiranja, potrebno je razmotriti mogućnost dobijanja tih izvora. Vrlo važan parametar je i tehnološko

zastarijevanje sredstava, pa lizing posao, iako je skuplji, može biti dobar način zaštite zakupca od rizika tehnološkog zastarijevanja ili rizika pronalaženja njegovog alternativnog korišćenja, nakon što mu više nije potrebno. Prednosti lizing poslova nisu zanemarljive ni za banke. Jedan od problema sa kojim se banke susreću je višak likvidnosti, a plasmanima u lizing kompanije banke stavljaju u funkciju raspoloživa novčana sredstva. Bilansi malih i srednjih preduzeća često ne dozvoljavaju zaduživanje kod banaka, a vlasništvo nad predmetom lizinga, uz odgovarajuće biznis planove korisnika lizinga, dovoljna je garancija davaocima lizinga za neometano obavljanje finansiranja.

Ekonomija Republike Srpske ne koristi u dovoljnoj mjeri lizing, iako ima potencijal za dalji razvoj ovog oblika finansiranja. Neophodno je intenzivnije raditi na edukaciji šire javnosti o prednostima i nedostacima ovog načina finansiranja, kako bi oni imali sve neophodne informacije prije donošenja konačne odluke o finansiranju. Pored pružanja detaljnih informacija klijentima o proizvodima koje nude, lizing društva treba da unaprijede informatičku podršku u cilju adekvatnih računovodstvenih evidencija i kvalitetnijeg izvještavanja. Takođe, lizing kompanije trebaju kapitalno da jačaju i definišu parametre zaštite kapitala i kapitalne adekvatnosti (kao što su to banke uradile), treba da unaprijede politiku i procedure u upravljanju rizicima kojima su izloženi i unaprijede zaštitu svojih korisnika. Istovremeno, Agencija za bankarstvo Republike Srpske trebala bi da unaprijedi informacioni sistem koji će na osnovu izvještaja lizing društava omogućiti rano upozoravanje i preventivno djelovanje u otklanjanju slabosti u poslovanju lizing kompanija.

Popis literature

- Agencija za bankarstvo Republike Srpske. (2009–2013). *Izvještaji o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske u periodu od 1.1.2008. do 31.12.2012. godine*. Banja Luka: Agencija za bankarstvo Republike Srpske.
- Jović, Z. (2010). Značaj razvoja parabankarskih i nekreditnih poslova na finansijskom tržištu Srbije. *Singidunum revija Vol. 5, 1*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Panić, D. (2011). Poreski i računovodstveni aspekt finansijskog i operativnog lizinga. *Financing – naučni časopis za ekonomiju*, 04/11. Banja Luka i Brčko: Finrar i Financing.
- Zakon o lizingu Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 70/07.